

ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА DIGITAL CONTENT AS AN OBJECT OF COPYRIGHT LAW

Саванець Л.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики
Тернопільського національного економічного університету*

Стахира Г.М.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Тернопільського національного економічного університету*

У статті проведено науково-теоретичний аналіз сутності та правової природи цифрового контенту як категорії об'єктів авторського права. Досліджено можливість та правові наслідки застосування до правовідносин обігу цифрового контенту положень ст.ст. 199–201 Цивільного кодексу України та Закону України «Про авторське право та суміжні права». Розглянуто наукові підходи вітчизняної та зарубіжної доктрини та здійснено порівняльно-правовий аналіз законодавства України та Європейського Союзу у розрізі визначення поняття твору та можливості кваліфікації цифрового контенту як твору, автору якого належить додаткова охорона його майнових та особистих немайнових прав у відносинах обігу цифрового контенту. З метою гармонізації українського законодавства із законодавством Європейського Союзу проаналізовано норми Директиви Європейського Парламенту і Ради про деякі аспекти, що стосуються договорів постачання цифрового контенту та цифрових послуг, від 20.05.2019 р. № 2019/770. Ці норми закріплюють дефініцію цифрового контенту. Істотним у даному дослідженні є аналіз ефективності положень актуального вітчизняного законодавства у сфері захисту як автора, так і сторін договору постачання цифрового контенту, обґрунтування необхідності внесення змін у законодавство України шляхом його доповнення нормами, що закріплюють поняття цифрового контенту, його включення до однієї із визначених у Цивільному кодексі України категорій об'єктів цивільних правовідносин, а саме нематеріальних благ, а також доповнення Закону України «Про авторське право та суміжні права» положеннями, що визначають поняття твору та поняття цифрового контенту як твору, на який поширюються майнові та особисті немайнові права автора. Обґрунтовано необхідність впровадження до українського законодавства положень Директиви Європейського Парламенту і Ради про деякі аспекти, що стосуються договорів постачання цифрового контенту та цифрових послуг (як для захисту прав українських споживачів, постачальників послуг, авторів, так і з метою виконання Україною зобов'язань щодо уніфікації законодавства із законодавством Європейського Союзу у сфері приватного права).

Ключові слова: авторське право, цифровий контент, твір, об'єкти цивільних прав, нематеріальне благо.

This article presents the scientific and theoretical analysis of the essence and legal nature of digital content as a category of copyright law. Possibilities and legal consequences of applying the provisions of article 199–201 of the Civil Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" to the legal circulation of digital content are analyzed. The scientific approaches of domestic and foreign doctrine are considered and a comparative legal analysis of the legislation of Ukraine, the European Union is made in the context of defining the concept of a work and the possibility of qualification of digital content as a work whose author belongs to the additional protection of his property and personal non-property rights in the relations of circulation of digital content. According to the harmonization of the Ukrainian legislation with the legislation of the European Union, the provisions of the Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services in the field fixing the definition of digital content are analyzed. Significant in this article is the analysis of the effectiveness of the provisions of the current domestic legislation in the field of protection both the author and the parties of the digital content supply contract, substantiation of the need to amend the legislation of Ukraine by supplementing it with the rules that fix the concept of digital content, its inclusion in one of the defined in the Civil Code of Ukraine categories of objects of civil legal relations, namely – intangible goods, as well as amendments to the Law of Ukraine "On Copyright and Related Rights" under the terms that define the concept of the work and the concept of digital content as a work to which the property and personal non-property rights of the author are applied. The necessity of introducing into the Ukrainian legislation the provisions of the Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services both to protect the rights of Ukrainian consumers, service providers, authors, and to fulfill Ukraine's obligations to harmonize its legislation with European Union law in the field of private law is justified.

Key words: copyright, digital content, work, civil rights, intangible assets.

Постановка проблеми. Цифрові технології стрімко увійшли в повсякденне життя пересічного користувача та стали невід'ємною його частиною. Проте законодавчий механізм правового регулювання новостворених об'єктів на даний момент є недостатньо ефективним. Особливість цифрового контенту, що виражається у його подвійній правовій природі,

відповідно до якої цифровий контент має ознаки як речі, так і нематеріальних благ, на які поширюються майнові та особисті немайнові права автора, приводить до необхідності чіткого закріплення у законодавстві поняття цифрового контенту, його класифікації, а також визначення виключних прав, що відповідають його автору, постачальнику та споживачу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення цифрового контенту як нематеріального блага, на яке поширюються виключні права автора, розкриті у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них – В. Гавлік, С. Сліпченко, І. Крюкова, А. Сергєєв, В. Катнер, М. Позняк-Недзельська та інші. Проте дослідженню питань правових наслідків поширення виключних авторських прав на цифровий контент у розрізі вітчизняного законодавства не було приділено достатньої уваги.

Саме тому метою статті є здійснення порівняльно-правового дослідження цифрового контенту як об'єкту авторського права, формулювання теоретичних положень та практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства, що регулює відносини постачання цифрового контенту.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційних та комп'ютерних технологій зумовив появу у цивільному обігу нових об'єктів цивільних прав, серед яких чільне місце займає цифровий контент. Щоденне використання споживачами електронних пристроїв, що дозволяють створювати, накопичувати, змінювати та передавати цифровий контент, вимагає від вітчизняного законодавця якнайшвидшого напрацювання його нормативного визначення, класифікації та розробки ефективного механізму правового регулювання обігу цифрового контенту.

Для дослідження цифрового контенту як об'єкта авторського права необхідно проаналізувати його нормативну дефініцію. Так, відповідно до ч. 1 ст. 2 Директиви Європейського Парламенту і Ради про деякі аспекти, що стосуються договорів постачання цифрового контенту та цифрових послуг (Директива від 20.05.2019 р. № 2019/770), цифровим контентом виступають дані, що генеруються та поставляються у цифровій формі [3]. Такими даними можуть виступати комп'ютерні програми, мобільні додатки, ігри, музика, аудіовізуальні файли чи тексти незалежно від того, доступ до таких даних відбувається через завантаження чи потокову передачу даних [4].

Аналіз основних властивостей цифрового контенту, тобто його здатності задовольняти визначені економічні людські потреби (споживчої вартості) [12, с. 244] та можливості визначення уречовленої суспільної праці його виробника (майнової вартості) [10, с. 140], дозволяє визнати цифровий контент новим економічним благом ХХІ століття.

Щоденне використання цифрового контенту споживачами (ку півля-продаж електронних книг, доступ до аудіо- та аудіовізуальних творів в онлайн-режимі та їх завантаження на зчитувальний пристрій споживача, створення, зміна та зберігання електронних файлів на онлайн-серверах й інша взаємодія користувача із цифровим контентом) зумовлює гостру необхідність розробки та затвердження ефективного нормативно-правового регулювання його обігу.

Подвійна правова природа, притаманна цифровому контенту, що виявляється у поєднанні його

матеріальної (цифровий носій) та нематеріальної (дані, що генеруються та постачаються лише онлайн) форми вираження, спричинює необхідність дослідження можливості віднесення цифрового контенту до однієї із категорій об'єктів цивільних прав та надання цифровому контенту статусу нематеріального блага в розумінні ст.ст. 199–201 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України).

Нематеріальний характер досліджуваного об'єкта дозволяє припустити його приналежність до категорії нематеріальних благ. Варто відзначити, що ЦК України не містить окремої дефініції нематеріального блага та блага в цілому (як загальної категорії об'єктів цивільних прав), проте стаття 177 ЦК України містить каталог об'єктів, що виступають благами у розумінні вітчизняного законодавця. До їх переліку відносять речі, у тому числі й гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, а також інші матеріальні і нематеріальні блага [1]. Невичерпний перелік об'єктів цивільних вказує на підтримку вітчизняним законодавцем доктринальної теорії, що має назву «благо-об'єкт», відповідно до якої кожне благо – це все те, що об'єктивно існує та завдяки своїм корисним властивостям здатне задовольняти потребу. Це і буде об'єктом цивільних прав [15].

Благо як об'єкт цивільного права характеризується наявністю вичерпних цивільних прав, що йому відповідають. Звертаючись до вже відзначеної ст. 177 ЦК України, бачимо, що законодавець визначає благом речі у першу чергу. Під речами розуміються предмети матеріального світу, щодо яких виникають цивільні права та обов'язки. Відповідно до ст. 319 ЦК України право власності на річ надає уповноваженому (тобто власнику речі) абсолютне і виключне право вчиняти стосовно свого майна будь-які дії, що не суперечать закону [1].

Проте чіткому законодавчому визначенню прав та обов'язків уповноваженого на матеріальне благо відповідає прогалина у регулюванні категорії нематеріальних благ, які є витворами людського інтелекту [9, с. 9].

З наведеного загального поняття блага можна виокремити твердження про те, що нематеріальним благом є такий результат творчої діяльності людини, що створює для його автора низку абсолютних і виключних суб'єктивних прав [7, с. 164].

На відміну від норм права, що охороняють матеріальні блага та містять положення, спрямовані на охорону кожного матеріального блага, у нормах права, спрямованих на охорону нематеріальних благ, існують межі правової охорони між об'єктами, котрим належить така охорона, і об'єктами, позбавленими правової охорони.

Як зазначає В. Гавлік, правова охорона всіх нематеріальних благ – об'єктів інтелектуальної власності – є нерациональною, адже вона б суттєво загальмувала розвиток літературної, артистичної, наукової, винахідницької та господарської діяльності [7, с. 164].

З-поміж усіх нематеріальних об'єктів необхідно виокремити ті, що становлять нематеріальні блага в розумінні законодавця.

М. Позняк-Недзельська виділяє два основних критерії, наявність яких дозволяє стверджувати, що даний об'єкт виступає благом в розумінні законодавця і підлягає нормативній охороні. По-перше, особливості такого охоронюваного блага повинні бути зазначені в нормі права. Такі особливості можна виділити з приладового списку благ, віднесення котрих до конкретної категорії ставиться під сумнів. По-друге, норми права повинні містити додаткову охорону благ через встановлення абсолютних і виключних прав, що такому благу відповідають [9, с. 9].

Сформований європейським законодавцем та доктриною прикладний каталог об'єктів, що виступають цифровим контентом, дозволяє висловити твердження про те, що здебільшого цифровий контент виступатиме цифровим записом нематеріального блага у вигляді твору (аудіо-, відеозапису), що охороняється законодавством у сфері авторського права.

На нашу думку, цифровий контент у такому разі буде виступати об'єктом, в якому втілений (виражений) твір. Закон України «Про авторське право та суміжні права» містить положення, що характеризують виключно матеріальний об'єкт, в якому втілений (виражений) твір [2]. Проте цифровий запис твору, що виступає цифровим контентом, є одним із видів зовнішньої форми вираження твору. Істотною у даному контексті видається характеристика тих категорій творів, що можуть бути виражені у формі цифрового запису і бути об'єктом обігу. Також важливим є відношення між твором та цифровим контентом, що виступає об'єктом його втілення, оскільки існування виключних авторських прав матиме безпосередній вплив на права та обов'язки сторін, що укладають договір постачання цифрового контенту.

Закон України «Про авторське право та суміжні права» не виділяє загальної дефініції твору з-поміж таких його різновидів, як аудіовізуальний твір, твір архітектури, твір образотворчого мистецтва, твір ужиткового мистецтва тощо. Натомість законодавство більшості європейських країн у сфері інтелектуальної власності містить зазначене поняття. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону Республіки Польща «Про авторське право та суміжні права» твором є кожен вияв творчої діяльності, що має індивідуальний характер, виражений у довільній формі, незалежно від вартості, призначення та способу вираження [1]. Вирізняючи окремі види творів, законодавець Чеської республіки теж надає узагальнену дефініцію, відповідно до якої твором є вираз у мовленні чи письмі унікального результату творчої діяльності автора, що виражений у будь-якій об'єктивній формі (зокрема й електронній) [6].

Дефініція твору є предметом дискусій і у сучасній доктрині. На думку В.І. Серебровського, твором виступає сукупність ідей, думок і образів, котрі в результаті творчої діяльності автора отримали своє зовнішнє вираження у формі, доступній для сприй-

няття людиною через її відчуття та подальше відтворення [14, с. 32]. При цьому деякі вчені підтримують позицію, що твір є комплексом ідей та образів (тобто нематеріальним благом), що отримали своє об'єктивне вираження у готовій праці [11, с. 59], унікальним та неповторним вираженням об'єктивної реальності [16, с. 11], результатом розумової діяльності людини [16, с. 19].

Аналізуючи природу цифрового контенту, В. Катнер наголошує, що він є формою вираження нематеріального блага, при цьому його особливістю є незалежність (відірваність) від матеріального носія [8, с. 1358]. Тобто цифровий контент може існувати як інтегральна частина матеріального носія (у випадку запису на CD-R диск), так і незалежно від того, чи вміщений він на конкретному матеріальному носіїві, при цьому його зовнішня форма вираження – бінарний код – є унікальним та неповторним результатом творчої й розумової діяльності людини, що дозволяє припустити віднесення цифрового контенту до переліку творів.

При цьому істотне значення матиме встановлення розмежування між твором, що безпосередньо виступає цифровим контентом (комп'ютерна гра, файл у хмарному сховищі даних), та цифровим контентом, що є лише зовнішньою формою вираження твору (цифровий запис, вміщений на інформаційному носії). Якщо предмет, на якому вміщується твір, має матеріальний характер, речові права на даний предмет та майнові права автора на цифровий контент існуватимуть паралельно і незалежно одні від одних. Ця засада відображена у ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права», відповідно до якої авторське право і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілений твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому втілений твір, не означає відчуження авторського права (і навпаки) [2]. Коли способом вираження твору виступатиме цифровий запис, положення статті 12 застосовуватиметься до інформаційного носія (CD, DVD тощо).

Проте існують ситуації, коли цифровий контент безпосередньо записується на сервері постачальника хостингових послуг або в пам'яті персонального комп'ютера. У такому разі матеріальним об'єктом, в якому втілений (виражений) твір, є сам цифровий контент.

Варто звернути увагу на те, що створення автором твору у формі цифрового контенту, котра часто є пов'язаною із використанням матеріальних об'єктів, що не є власністю автора, а також використанням чужого програмного забезпечення, спричинює появу нового предмета – певної кількості цифрових даних, стосовно котрих усі майнові і особисті права належать автору.

В українському законодавстві відсутнє чітке нормативне регулювання обігу цифрового контенту, а тому немає підстав поширювати право власності на цифровий контент як форму вираження твору, що унеможливує існування колізії між речовими правами власника та автора цифрового

контенту. Зокрема, це стосується першого оприлюднення твору.

Проте не можна ігнорувати проблему існування майнових авторських прав на цифровий контент, що виникли внаслідок повторного оприлюднення твору.

Розповсюдження цифрового контенту шляхом його завантаження та подальшого запису у пам'яті персонального технічного пристрою споживача, що здійснювалось на виконання договору постачання цифрового контенту у світлі Закону України «Про авторське право та суміжні права», підлягає виключному праву автора. При цьому укладення договору постачання цифрового контенту не має суперечити тому, що майнові права на цифрові копії належать споживачу. Проте варто відзначити, що у такій ситуації авторські майнові права належать автору.

Потрібно мати на увазі, що конструкція конкретної моделі договору постачання цифрового контенту не залишається без впливу норм законодавства у сфері авторського права і повинна бути побудована у спосіб, що охороняє як авторів, так і споживачів

цифрового контенту, а також інших осіб, що володіють певним переліком майнових авторських прав.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що вважаємо за необхідне внесення змін у вітчизняне законодавство у сфері правового регулювання обігу цифрового контенту. Для поширення авторських прав на цифровий контент та можливості застосування ст.ст. 199–201 ЦК України до правовідносин обігу цифрового контенту вважаємо за необхідне доповнити положення ст. 177 ЦК шляхом включення цифрового контенту до переліку об'єктів цивільних прав – нематеріальних благ.

Для правового захисту авторів цифрового контенту вважаємо за необхідне доповнити ст. 1 Закону України «Про авторське право та суміжні права» дефініцією твору як унікального результату творчої діяльності автора, вираженого у довільній об'єктивній формі. Унікальність та творчий характер праці автора необхідно вважати ключовими ознаками, що дозволяють поширення майнових та особистих немайнових авторських прав на цифровий контент.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/card2#Card>.
2. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed19931223/card2#Card>.
3. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0770>.
4. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the council of 25 October 2011 on consumer rights. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011L0083&from=EN>.
5. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. O prawie autorskim i prawach pokrewnych. Dz. U. 1994 Nr 24 poz. 83. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19940240083/UD19940083Lj.pdf>.
6. Zákon ze dne 7. dubna 2000 O právu autorském, o právech ouvejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121#cast1>.
7. Gawlik B. Umowa know-how: zagadnienia konstrukcyjne. Państwowe Wydawn. Naukowe. 1973. 148 s.
8. Katner W. J. Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego. Tom 1. 2012. 1405 s.
9. Pozniak-Niedzielska M. Dobra niematerialne przecieborstwa panstwowego. Warszawa : Państwowe Wydawn. Nauk., 1990. 132 s.
10. Базилевич В. Економічна теорія. Політекономія : підручник / за заг. ред. В. Базилевич. Київ, 2007. 719 с.
11. Гордон М.В. Советское авторское право. Москва : Юрид. лит., 1955. 308 с.
12. Крюкова І.О. Корисність та цінність блага з позицій української школи фізичної економії. *Історія народного господарства та економічної думки України*. 2015. Вип. 48. С. 242–258.
13. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. URL: <https://lawdiss.org.ua/books/a1101.doc.html>.
14. Серебровский В.И. Вопросы советского авторского права. Москва : издательство Академии наук СССР, 1956. 283 с.
15. Сліпченко С.О. Поняття об'єкту цивільних прав та об'єкту цивільних правовідносин. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/PH-vMVzo0FNFhfS4Q3UI_EkV7bAw1WbL.pdf.
16. Шалито Н.Б. Правовое регулирование рационализаторской деятельности. Ленинград, 1989. 128 с.